

Inhoud

Voorwoord 7

Een migrant 9

'Mijn kinderen gaan een ander leven leiden'

Opgroeien in een dorp 21

'Er was verbondenheid tussen de mensen'

Gastarbeiders en hun zonen 31

'Wij zijn hier buitenstaanders'

Aanpassingsmoeilijkheden 51

*'Ik was volledig op Ayşe aangewezen omdat ik
de taal niet kende'*

Familieleven 67

'Het ergste wat hij kan zeggen is: "Je bent mijn zoon niet meer"'

Leven volgens de islam 88

'De profeet klaagde nooit over het eten'

Liefde en huwelijk 97

*'Natuurlijk ben ik als jonge jongen wel eens heftig verliefd
geweest, maar dat gaat over'*

Jonge mannen 130

'Als je je vrouw voor je laat werken ben je geen echte man'

Magie en eer 157

'Een vrouw heeft meer te verliezen dan een man'

Mannen in de problemen 179

'Pas op, gedraag je, anders denken ze dat we slecht zijn'

Veertig jaar Turkse en Marokkaanse mannen in
Nederland 203

'Ik wil gerespecteerd worden'

Korancitaten 223

Overleveringen van de profeet Mohammed 228

De geïnterviewde mannen 231

Geraadpleegde literatuur 235

Voorwoord

Ik zie mijn vader graag voor me als jonge wereldwijze man tussen de duiven op de Dam. De scherpe vouw in zijn kostuum-pantalon, zijn sophisticated colbert elegant om zijn schouder. Zo staat hij op de zwart-wit foto die altijd bij mij in de buurt is. Toen mijn vader tijdens de economische crisis in de jaren tachtig werkloos werd, heeft hij zijn kostuum in de kast gehangen. En gaandeweg doofde zijn kennis van de Nederlandse taal uit. Mijn vader ging naar het arbeidsbureau. Hij verwachtte er een baan te vinden, maar hij kreeg een uitkering.

In veel opzichten doen die uitkeringen meer kwaad dan goed. Want een man heeft handen om mee te werken, niet om ze op te houden. Dat heeft mijn vader mij geleerd. Veel mannen die Bea Mol aan het woord laat, zijn het daarmee eens. De maatschappelijk werker en de gebedsgenezer vertellen hoe mannen zonder baan in een depressie kunnen raken. Ik vind het trouwens gevaarlijk wanneer mannen met stress zich verlaten op een gebedsgenezer. De vatbaarheid voor schizofrenie wordt vergroot wanneer de oorzaak van problemen gezocht wordt bij djinns of in magie. De GGZ zou daar veel actiever op in moeten springen.

Werken helpt. Want mannen willen gewoon presteren, resultaten boeken en die laten zien. In mijn stadsdeel Slotervaart wonen heel veel mannen van Turkse en Marokkaanse her-

komst die thuis zitten of in koffiehuisen rondhangen, levenslang werkloos of al sinds hun veertigste arbeidsongeschikt verklaard.

Toch heb ik de laatste jaren een flink aantal mannen enorm zien opknappen. Ze zijn in beweging gekomen voor hun buurt, zij hebben ontdekt dat zij veel meer vermogen dan zij dachten, dat zij in hun nabije omgeving het verschil maken en van betekenis zijn voor de samenleving. Zij zijn er niet wereldberoemd mee geworden en rijk evenmin, zij hebben iets gevonden wat veel kostbaarder is: hun zelfvertrouwen.

Dit is wat ik voor ogen heb: mannen die studeren, mannen die aandacht hebben voor hun straat, die hun vrouwen bijstaan, hun zonen opvoeden en hun dochters aanmoedigen architect te worden van hun eigen geluk. Mannen die mee-emanciperen, die hun gezin en familie aanmoedigen en beschermen.

Immers, welk kind wil niet trots zijn op zijn of haar vader? Ook ik noem mijn vader als mijn grootste voorbeeld en inspiratiebron. Mijn vader volgde alles wat ik deed op de voet, dacht erover na en leverde commentaar tijdens onze wekelijkse familiebijeenkomsten. Zijn foto stond vier jaar lang in Slotervaart op mijn bureau. Hij is verleden jaar overleden en ik mis hem nog elke dag.

AHMED MARCOUCH, *oud-stadsdeelvoorzitter van Slotervaart, Amsterdam*

Een migrant

‘Mijn kinderen gaan een ander leven leiden’

Het is een regenachtige en kille februaridag in Istanbul. Bij de Bosporus, de zeestraat die Europa scheidt van Azië, is het druk. Veerboten varen af en aan. Op de steigers verdringen de passagiers elkaar terwijl venters, de jongste niet ouder dan een jaar of tien, luidkeels de meest uiteenlopende artikelen aanprijzen. Kort nadat een van de schepen is vertrokken breekt er tumult uit onder de sjofele arbeiders, de in polyester pakken geklede beampten en de huisvrouwen met grote boodschappentassen die op het dek de overtocht maken.

Geschreeuw, geroep: ‘Man overboord, man overboord!’ De kapitein in zijn uniform rent zo snel hij kan naar het groepje opgewonden mensen bij de reling. Ze wijzen naar een jongen, een kind nog, die proestend en spartelend uit alle macht zijn hoofd boven water probeert te houden. De kapitein grijpt een lange stok met een haak om de doodsbanige jongen op te hissen. Aan zijn kraag weet hij hem te pakken te krijgen en zo snel als hij durft trekt hij hem omhoog, weg van de zuigende diepte. Halverwege raakt de jongen los en valt terug in het koude, donkere water. De kapitein buigt zich nog dieper over de reling om het kind beter vast te kunnen pakken met zijn stok en slaagt erin de jongen te redden.

Terwijl de drenkeling op het dek ligt te rillen, snakkend naar adem, bestoken de omstanders hem met vragen: ‘Wie ben je? Waar zijn je ouders?’ De jongen, die een jaar of tien, twaalf oud is, weet het niet, zijn moeder heeft hij sinds zijn vijfde niet meer gezien, ze woont waarschijnlijk nog ergens in een dorp

in het oosten van het land. Zijn vader is in Europa, waar precies, dat zou hij net zomin kunnen zeggen. Maar wat doet hij dan op de veerboot? Kranten verkopen. Vanmorgen had hij al wat geld verdiend en dat is hij nu kwijt, samen met de nog onverkochte kranten ligt het op de bodem van de Bosporus. Nu hij weer een beetje tot zichzelf komt lijkt de verloren gegane winst hem meer bezig te houden dan het feit dat hij zojuist aan de dood is ontsnapt.

De jongen wordt naar de stookruimte gestuurd om te drogen. Wanneer de boot heeft aangelegd neemt de kapitein hem mee naar het kantoor van de rederij, waar hem wordt gevraagd hoe groot zijn verlies is. 'Vijfentwintig lira,' zegt hij, hoewel het misschien tien lira was. Zo probeert hij nog een voordeeltje halen uit deze ochtend vol schrik. Er wordt geld voor hem ingezameld en men maant hem snel naar huis te gaan om niet ziek te worden. Maar de jongen wil niet naar huis want daar is zijn stiefmoeder, de vrouw van zijn vader die hem en zijn broer de straat op stuurt om geld te verdienen. Wat zal ze zeggen als hij zo vroeg al weer thuis is? Dus gaat hij met zijn gekregen geld *linea recta* naar de winkel om nieuwe kranten te kopen. Nog diezelfde middag staat hij die al weer te verkopen op de tram.

De naam van de jongen is Zatin. Inmiddels is hij een man van zesenvertig jaar en woont hij in Nederland. Zijn vader was een Turkse boer die geen toekomst zag op het platteland en zijn geluk elders ging beproeven. Eerst in Istanbul en later in Nederland. Zatin bracht een groot deel van zijn kindertijd door in Istanbul, maar zijn wieg stond in een dorp in het oosten van Turkije.

Hij vertelt: 'Als ik 's nachts niet kan slapen speelt zich in mijn hoofd soms een filmpje af, het duurt niet langer dan een minuut of vijf. Ik zie een grasveld met mezelf en mijn moeder – ik moet een jaar of vijf geweest zijn – ik klamp me aan haar

vast en begin verschrikkelijk te huilen. Familieleden die erbij zijn beginnen ook te huilen, zo tragisch is het. Een paar mannen nemen mijn moeder mee. Ik blijf achter.

Dat is alles wat ik me kan herinneren van mijn moeder. Mijn vijf jaar oudere broer en ik kwamen na haar vertrek bij een oom in huis. Werken moesten we. Het was onze taak om iedere dag de koeien, stieren en schapen naar de bergen te brengen. Nadat we 's avonds de dieren verzorgd hadden bleven we in de stal tot het bedtijd was. We hadden het koud, een kachel was er niet. 's Nachts sliepen we met acht kinderen in een kamer op planken van vijf meter lang langs de muur, de aard-appels onder ons. Mijn oom had veel kinderen, met ons erbij wel een stuk of tien. Mijn broer en ik hoorden er niet bij. Wij kregen weinig te eten en hadden geen schoenen. In de zomer liepen we met blote voeten op de graanvelden om de restjes graan die na de oogst overbleven te verzamelen want die konden we verkopen voor wat snoep. Ik weet nog goed hoeveel pijn die kleine harde korreltjes deden aan je voeten. De andere kinderen gingen naar school, waar ze leerden lezen en schrijven, mijn broer en ik niet. Men zei tegen ons dat we niet naar school mochten vanwege de vele wondjes die mijn broer en ik op ons hoofd hadden, waarschijnlijk ontstaan door verwaarlozing, waarmee we de andere kinderen misschien zouden kunnen besmetten, maar ik geloofde dat niet. Nee, het kwam doordat we geen vader en moeder hadden die voor ons zorgden. Mijn vader wou mijn moeder niet meer en omdat ze alleen voor de imam getrouwd waren hoefde hij geen scheiding aan te vragen, hij hoefde haar alleen maar te verstoten.

Als mijn moeder het alleen had kunnen redden, als ze maar een lapje grond had gehad, was ze nooit met een andere man getrouwd, daar ben ik zeker van. Nu moest ze ons achterlaten omdat die nieuwe man mijn broer en mij niet wilde.

Mijn vader? Die had ik toen nog nooit gezien, hij woonde in

Istanbul. In 1967 kwam hij naar ons dorp en korte tijd later gingen mijn broer en ik met hem mee naar de stad. Hij was daar opnieuw getrouwd met een heel mooie vrouw en ze woonden in een klein huurhuis dat eigendom was van een oom van mijn vader. Zoveel luxe had ik nog nooit gekend. Eindelijk kon het leven beginnen. In Istanbul werden ook de wondjes op ons hoofd behandeld. De huid was helemaal kapot en we hadden geen haar meer op ons hoofd; uit schaamte droegen we altijd een muts. Wanneer mijn vader pauze had van zijn werk in een textiel fabriek kwam hij speciaal naar huis om ons hoofd in te smeren met zalf. Het duurde wel een jaar voordat de huid was genezen en ons haar weer ging groeien.

Ook in Istanbul gingen mijn broer en ik niet naar school. Dat moest eigenlijk wel maar niemand zei er iets van, mijn vader niet en mijn oudoom ook niet. Anderhalf jaar later vertrok mijn vader naar Nederland. Toen begonnen de grote moeilijkheden. Volgens mijn stiefmoeder was er geen geld om van te leven – mijn vader was in de tussentijd begonnen met het bouwen van een huis. Dus moesten wij geld verdienen, eerst met snoep venten op straat en water verkopen bij het voetbalveld, toen met schoenen poetsen bij het station in onze buurt, daarna kranten verkopen in het centrum van de stad en op de veerboten. Steeds verder gingen we van huis.

Nadat ik bijna verdronken was in de Bosporus, ben ik nooit meer teruggegaan naar de boten. Vanaf die dag verkocht ik alleen nog maar kranten in de tram. Op ieder station waar de tram stopte – er waren er zestien – stapten we in een andere wagon om de controleur te ontlopen. Tot twaalf uur 's nachts was ik aan het verkopen, terwijl andere kinderen naar school gingen of in hun bed lagen te slapen. Niemand vroeg: waar is die jongen? Soms bleef ik wel drie dagen weg van huis; 's nachts sliep ik in een lege tram. Op een keer werd ik 's morgens wakker met een heel dikke arm. Ik had tegen een verwarmingsbuis aan gelegen en me gebrand, maar ik was zo moe

dat ik niks gevoeld had. Ik pakte een houten tandenstoker en prikte de blaar door, het vocht stroomde eruit.

Bij het station, waar we sigarettenpeuken verzamelden om op te roken, kwam op een dag een rijke vrouw naar ons toe. “Wie van jullie heeft geen schoenen en geen kleren?” vroeg ze ons. Alle kinderen wezen naar mij. Ik werd meegenomen naar een heel mooi huis, een villa in een rijke buurt. Uit een kast – een kast zo groot als een kamer – mocht ik kleren uitzoeken. Ik paste een pak, een stropdas, noem maar op. Als je mij zag, zou je denken dat ik de zoon van rijke mensen was. Later ben ik nog verschillende keren bij die vrouw geweest. Misschien had ze een zoon van mijn leeftijd verloren of wilde ze iets goeds doen voor de armen. In Turkije doen rijke mensen wel vaker op deze manier aan liefdadigheid.

Eén keer nam ik een kameraad mee naar haar toe. Terwijl ik met de vrouw boven kleren uitzocht, heeft hij een slof sigaretten gepikt die in de piano verstopt lag. Ook nam hij een biljet van 500 lira uit de portemonnee van die vrouw. Dat was veel geld, een maandloon was toen 300. Mijn kameraad deelde het geld met mij. Wij probeerden het biljet ergens te wisselen maar overal werden we wantrouwend bekeken. We zijn wel in dertig, veertig winkels geweest. In een meubelzaak waar men mijn vader kende, heb ik verteld dat hij het had gestuurd, en dat werd geloofd. Maar wat moest ik met zoveel geld? Ik kon er moeilijk mee thuiskomen. Ik begroef het ergens dicht bij huis, en pakte iedere keer een klein bedrag. Een paar maanden hoefde ik niet te werken.

Naar die rijke vrouw durfde ik nooit meer te gaan, al betwijfel ik of ze heeft gemerkt dat er geld weg was. Jammer dat ik mijn kameraad niet heb gedwongen het geld terug te leggen. Die vrouw was gek op mij, wie weet, misschien had ze me aangenomen als zoon.

Toen ik wat ouder werd, kreeg ik genoeg van het verkopen van kranten en via een jongen die ik kende kon ik in de leer bij

een schoenmaker, waar ik wat meer kon verdienen dan op straat. In de werkplaats was het goed en gezellig, het was er anders dan ik gewend was, een andere cultuur. Daar heb ik ook tellen, rekenen en een beetje schrijven geleerd.

Toen het huis dat mijn vader had laten bouwen klaar was verhuisden mijn broer en ik ernaartoe met onze stiefmoeder. Het was een groot pand met een winkelruimte beneden en we gingen op de derde verdieping wonen. Het leven ging zijn gangetje. Op een dag, toen mijn broer en ik 's avonds thuiskwamen van ons werk, zagen we geen licht branden op onze etage, de ramen waren leeg, de gordijnen verdwenen. Wat was er gebeurd? Die vrouw had een auto gehuurd, alle spullen ingeladen en weg. Later bleek dat mijn vader van plan was geweest van haar te scheiden, ze wilde hem voor zijn.

Mijn broer en ik woonden een poosje in dat kale huis met alleen een paar lepels en wat dekens. Toen we geen geld meer hadden is mijn broer kamers gaan verhuren, onder andere aan een militair. Die man dronk en gokte, mijn broer deed met hem mee en begon ook te gokken. Al het geld dat binnenkwam was gelijk weer verdwenen. Mijn vader kreeg dat te horen en kwam uit Nederland over. Hij gaf mijn broer de keuze: trouwen, óf in de winkelruimte op de begane grond een schoenmakerij beginnen. Mijn broer had geen zin om te trouwen, hij wou naar Nederland.

Mijn vader was toen vrijgezel. Voor hij ons naar Nederland liet overkomen, moest hij eerst een vrouw voor zichzelf zoeken die ook voor ons kon zorgen. Ondertussen waren mijn broer en ik van de derde etage naar de winkelruimte beneden verhuisd. Geen douche, geen keuken, geen toilet, geen bed, niks was er. Wij met zijn tweeën, ik was toen pas dertien, veertien jaar, in die kale koude ruimte, een jaar lang.'

In 1976 hertrouwde de vader van Zatin met een vrouw uit Turkije en korte tijd na zijn huwelijk liet hij zijn zonen uit Istanbul

naar Nederland overkomen. Zatin vond eerst werk in een vatenfabriek, later werd hij lasser. Op zijn zestiende trad hij in dienst van het bedrijf waar hij is gebleven tot hij een paar jaar geleden een hernia kreeg en arbeidsongeschikt werd. Hij trouwde op zijn negentiende met een meisje uit Turkije en kreeg drie zonen en een dochter. Twee kinderen zijn al getrouwd – het derde trouwt dit jaar. Zatin heeft inmiddels een kleindochter. Een paar dagen per week past hij met zijn vrouw op het meisje, hij is dol op haar.

‘Altijd heb ik hard gewerkt en gespaard,’ zegt Zatin, ‘en dat heeft me ook iets opgeleverd. Mensen die me vroeger niet wilden kennen zeiden meneer tegen me toen ik in 1983 met een auto onder mijn kont naar Istanbul kwam. Ik was jaloers op mijn vader met zijn huis zo hoog als een flat en ik dacht: dat kan ik ook. Ik ben nu eigenaar van twee huizen en wat grond in Istanbul.

Iemand zonder opleiding noemt men in het Turks *cahil*, een onwetende, zo’n persoon zou niks voor elkaar kunnen krijgen. Dat klopt niet, kijk maar naar mij, ik heb het goed en ik heb vier kinderen grootgebracht. Terwijl ik een dief of moordenaar had kunnen worden. Wanneer iemand me had gezegd: als je die persoon neerschiet krijg je zoveel van me, had ik het misschien wel gedaan. Niemand, niemand heeft me iets geleerd, niemand heeft me ooit verteld over God of de vasten. Wie had dat moeten doen? Voor het slachtfest heeft niemand me ooit uitgenodigd. Als je arm bent, heb je geen familie.’

In de schoenmakerij waar Zatin werkte, werd veel hasj gebruikt en soms stuurden ze hem eropuit om een stukje te gaan kopen. Maar zelf heeft hij dat spul nooit geprobeerd. ‘Alcohol drink ik ook niet, ik hou het bij sigaretten. Gegokt heb ik wel, in Turkije, en hier in Nederland ook een beetje. Mijn vader had daar geen idee van. Ik kwam een keer thuis met een mooi pak dat ik gekocht had van gokopbrengsten, hij dacht dat ik het gespaard had van die rijksdaalder zakgeld die ik per week van

hem mocht houden van mijn loon. Hoe kun je zo stom zijn? Ik kijk in de zakken van mijn zonen en als ik geld vind, vraag ik hun waar dat vandaan komt. Ik controleer ook hun bankrekeningen.

Na de geboorte van mijn eerste kind werd alles anders en ben ik gestopt met gokken. Ik heb het allemaal gezien: de mensen die zich bezopen in het weekend, die ruziemaakten, en in hun verwarring met hun kop tegen de muur sloegen. Wat voor leven is dat? In één keer joegen ze hun loon van honderd gulden, waar ze de hele week voor gewerkt hadden, erdoorheen. Geld dat bestemd was voor vrouw en kinderen. Ik zei nee, ik mag dan geen jeugd hebben gehad, iedereen mag mij getrapt hebben, maar mijn kinderen gaan een ander leven leiden. Ik mag in de kou slapen, mijn kinderen moeten het warm hebben.'

Met zijn vader, die inmiddels met pensioen is en die dichtbij woont, heeft hij vaak woorden. Zatin verwijt hem dat hij als kind is verwaarloosd en nooit naar school is gestuurd, waardoor hij nu nauwelijks kan lezen en schrijven. Excuses heeft zijn vader hem daarvoor nooit gemaakt.

'Wanneer hij maar één keer zou zeggen: "Sorry, het spijt me, maar het was toen een andere tijd." Ik zeg altijd tegen hem: "Je bent mijn vader, dat staat op mijn paspoort, maar je hebt niks voor me gedaan." Nou ja, twee dingen: hij verzorgde de wondjes op mijn hoofd en hij heeft me naar Nederland gebracht.'

Zatin is een van de vele islamitische mannen die in Nederland wonen. Een afgekeurde arbeider met vier kinderen, een vrouw met een hoofddoek en een bescheiden huurwoning. Het lijkt zo gewoon. Maar wie hem vraagt naar zijn leven krijgt een bijzonder verhaal te horen, een verhaal over armoede en ontbering, over een gebroken gezin en falende ouders, maar ook

over succes. De krantenjongen werd dan wel geen miljonair – al speelde hij misschien even met die gedachte – maar hij heeft bereikt waar veel migranten van dromen: een betere - materiële positie. Dergelijke positieve verhalen over Turkse en Marokkaanse mannen hoor je zelden. Meestal komen ze op een negatieve manier in het nieuws. In de krant kun je lezen over criminaliteit en werkloosheid, over geweld en machogedrag.

Hoewel er al meer dan veertig jaar Turkse en Marokkaanse mannen in Nederland wonen, is de kennis over hen beperkt. Toen de gezinnen van de gastarbeiders naar Nederland kwamen, konden we hen op straat tegenkomen met hun vrouwen zeulend met zware boodschappentassen enkele passen achter hen aan. Het is een beeld dat indruk maakte. Ook al zien we steeds vaker moslimstelletjes hand in hand lopen, die eerste indruk laat zich niet zomaar verdrijven. De man die vooropliep met zijn vrouw achter hem, is het symbool geworden van de bevoorrechte positie van de man in de islam en de achterstelling van de vrouw.

Meer dan een eeuw geleden waren het in de Arabische wereld juist de mannen die als eersten voor vrouwenrechten opkwamen. De Egyptische schrijver Qasim Amin is een van de bekendsten. In 1899 pleitte hij in *The Liberation of Women* voor onderwijs voor vrouwen, afschaffing van de sluier en het recht van vrouwen om naar buiten te gaan.* Vrouwenemancipatie was volgens hem in overeenstemming met de geest van de islam. Amins boek wordt algemeen gezien als het begin van het feminisme in de Arabische cultuur. In Turkije was het Kemal Atatürk, de stichter van de republiek, die zich voor vrouwenrechten inzette. Hij ging zelfs zo ver de sluier te verbieden. In

* Aldus Leila Ahmed in *Women and Gender in Islam*.

Nederland horen we maar zelden over islamitische mannen die voor vrouwen opkomen.

Voor mijn boek *Tussen hoofddoek en naaldhak* interviewde ik moslimvrouwen over vrouwelijkheid en intimiteit. Familie en relaties waren een belangrijk gespreksonderwerp en natuurlijk kwamen dan ook de mannen ter sprake, soms op een positieve, soms op een negatieve manier. De mannen konden wel eens streng zijn, onredelijk of gewelddadig, maar vaker waren ze beschermend, liefhebbend en zorgzaam. Die eigenschappen komen in de media nauwelijks aan bod. Een Marokkaanse man met wie ik hierover sprak, vond dat islamitische mannen in de media 'zijn ontdaan van hun vermogen lief te hebben'.

Enige tijd geleden viel een artikel in *NRC Handelsblad* me des te meer op. Journalist Martin Bons had het verhaal opgetekend van een Turkse man van vijftientig jaar die koos voor het beroep van vroedvrouw – zijn eigen woordkeus. Al op jonge leeftijd stond voor hem vast dat hij later vrouwen wilde bijstaan gedurende hun zwangerschap en bevalling net zoals zijn oma, een wijze, sterke vrouw, dat vroeger deed in haar dorp in Turkije. Omdat hij jong trouwde en meteen vader werd, zat een studie gynaecologie er niet in, dus werd hij verloskundige. Voor iedere man een bijzonder beroep, laat staan voor de zoon van een gastarbeider – volgens zijn zoon een conservatieve moslim – die naar alle waarschijnlijkheid niet eens aanwezig was bij de geboorte van zijn eigen kinderen. De familie keek in het begin dan ook vreemd op van de beroepskeuze van deze jongen, maar inmiddels heeft men het helemaal geaccepteerd. Hoewel hij tot nu toe alleen nog maar autochtone Nederlandse kinderen ter wereld heeft geholpen – waarbij hij als moslim en man soms ook op weerstand stuit – vragen Turkse vrienden en familieleden hem regelmatig om advies en het eerste verzoek om een bevalling te begeleiden heeft hem in-

middels bereikt. Deze eerste mannelijke Turkse verloskundige zegt dat zijn moeder én vader trots op hem zijn.

Er is de afgelopen veertig jaar heel wat veranderd in de gezinnen van de voormalige gastarbeiders. Hoe de mannen daarover denken, weten we niet of nauwelijks. Terwijl zij, als hoofd van hun gezin, zo belangrijk zijn. Daarom werd het tijd dat de man eens aan het woord kwam. Hoe beleeft deze man, laten we hem voor het gemak maar Achmed noemen, zijn rol van vader, zoon en echtgenoot nu eigenlijk?

Vooraf het vaderschap bleek een onderwerp te zijn dat de mannen na aan het hart ligt. Toen ik op een regenachtige middag brood wilde kopen raakte ik in gesprek met de jonge Turkse bakker. Hij had de tijd want klanten lieten op zich wachten. Het ene onderwerp – Turkije, de Turkse taal – lokte het andere uit en al snel kwam het gesprek op het boek waaraan ik werkte. Spontaan begon hij te vertellen over zijn relatie met zijn vader. Op een papiertje tekende hij het voor, het hek dat tussen hem en zijn vader stond. Hij kon nooit iets goed doen, zei hij, en wanneer zijn vader ontevreden was, dan... – een zwiepend gebaar maakte duidelijk wat hij bedoelde. Nee, vrienden waren ze niet. Zelf zou hij, als hij ooit een zoon mocht krijgen, heel anders met hem omgaan en niet boven maar naast hem willen staan.

Veel mannen wilden me graag over hun leven vertellen. De meeste Turkse mannen bleken net zulke vlotte pratenaars als de jonge bakker. Omdat ik de taal spreek won ik gemakkelijk het vertrouwen, ook dat van de ouderen. Bij de Marokkaanse mannen had ik dat voordeel niet, ik kreeg bij hen vaker nee te horen wanneer ik om een interview verzocht. De meeste mannen bleven liever anoniem. Ze kregen of bedachten zelf een andere voornaam. Wie wel zijn eigen naam wilde gebruiken staat met voor- en achternaam vermeld.

Ik sprak met heel verschillende mannen: met een voormalige gastarbeider en een moskeebestuurder, maar ook met een student en een gedetineerde. Ze vertelden me over hun vaders en zonen en over hun relatie met de vrouwen in hun leven. De eerste generatie, die op een dag besloot het geluk in Nederland te gaan zoeken, herinnert zich de plattelandstradities, hun zonen vertellen over de moeite die het hun kostte om hun draai in Nederland te vinden, de importbruidegom verhaalt over het leven in den vreemde naast een zelfstandige vrouw en de jongste generatie vertelt over het leven van een islamitische allochtoon in het Nederland van de eenentwintigste eeuw.

Ik heb de mannen gevraagd hoe ze hun kinderen opvoeden en hoe ze aankijken tegen de verhouding tussen de seksen. Ik heb geïnformeerd naar hun problemen en hun oplossingen, naar hun zorgen en dromen, naar hun levensvisie en hun geloof.

Er waren ook onderwerpen waarover het spreken minder gemakkelijk ging: eer, seksualiteit, criminaliteit. Daarom heb ik ter aanvulling gebruikgemaakt van verhalen van Turkse en Marokkaanse mannen uit onderzoeken en rapporten.

Uit de verhalen die ik hoorde komt een man naar voren die in verandering is, een man die manieren zoekt om zijn rollen in de Nederlandse samenleving vorm te geven. Een samenleving waarin hij zich vaak nog buitenstaander bleek te voelen.